

Fellesrapport fra ambassadene i Roma, Lisboa, Aten og Madrid om sosiale konsekvenser av den økonomiske krisen, november 2011

Landene i Sør-Europa preges naturligvis av store ulikheter i økonomisk og sosial utvikling, men har også viktige fellestrekk. Arbeidsledigheten rammer eksempelvis ungdom og innvandrere spesielt hardt i alle landene, mens det varierer hvilket kjønn som er hardest rammet av ledighet: menn i Portugal, kvinner i de andre landene.

Overalt er det oppmerksomhet om arbeidsmarkedsreformer: i Hellas er en hovedutfordring å skyve arbeidskraft ut av offentlig sektor og over i privat, snarere enn ut i langtidsledighet, mens det i de øvrige landene er mest fokus på tiltak som skal gjøre det enklere og mindre kostbart å ansette unge og benytte langtidskontrakter. Det gir en vanskelig diskusjon om de som allerede er i fast jobb må oppgi noen rettigheter for at flere skal få tryggere arbeidsplasser.

Alle landene preges av et lavt eller ikke-eksisterende ytelsesnivå for velferdsordninger som ledighetstrygd og sosialstønad, der store deler av arbeidet med å avhjelpe sosial nød er overlatt frivillige organisasjoner og familiene. Fattigdommen og skjevheten i inntektsfordelingen ser ut til å øke i alle landene, selv om det kan være utfordrende å finne oppdaterte tall som slår dette klart fast. Imidlertid er det liten tvil om at kuttene i offentlig sektor rammer allerede svake grupper.

Den demografiske situasjonen preges av at de unge ikke har råd til å etablere seg, fruktbarheten ligger på svært lave nivåer fra 1,2 til 1,4. Samtidig skjer det en emigrasjon blant yngre (spesielt velutdannede) som både bidrar til å forsterke den aldersmessige skjevheten i befolkningen og utarmer den best kvalifiserte delen av arbeidsstyrken.

Alvorlighetsgraden av krisen samt hvor langt krisens utvikling er kommet ser ut til å være gode indikatorer på i hvilken grad sosiale problemer og spenninger slår over i politikken eller preger hele samfunnsutviklingen. I Spania og Hellas med svært høy arbeidsløshet og for Hellas del svært harde kutt og økonomisk nedgang er de politiske endringene størst; krisen oppleves som så rystende at velgermassen er i sterk bevegelse.

I disse landene er det også større grad av uro og demonstrasjoner som involverer brede lag av befolkningen, med Hellas i en særstilling. I Portugal og Italia synes derimot markeringene færre, og jevnt over mindre aggressive; foreløpig aksepterer folk behovet for innstramninger med stoisk ro og resignert frustrasjon, der spesielt den greske frustrasjonen er bitrere og mer aggressiv. Dersom krisen skulle forverre seg ytterligere synes det i alle land å være mulighet for at også reaksjonene blir sterkere.

Arbeidsledighet

Den høye arbeidsledigheten utgjør kanskje den mest merkbare effekten av den økonomiske krisen i alle landene. I Hellas har ledighetstallene eksplodert. I august passerte arbeidsledigheten 18 prosent, opp fra 16,5 prosent i juli og 12,2 prosent i samme måned 2010. Ungdomsledigheten er hele 42 prosent. Arbeidsledigheten rammer menn mer enn kvinner, men arbeidsledigheten er fortsatt høyere blant kvinner (19,7 prosent) enn menn (13,5 prosent). Kvinner utgjør 59 prosent av de registrerte arbeidsledige. Yrkesaktiviteten blant greske kvinner av de som enten er ansatt eller aktivt søker jobb har økt med 2,9 prosent de siste tre årene, men samtidig har faktisk sysselsetting blitt redusert med 0,8 prosent. Antall arbeidsledige passerte 908 000 i august 2011. Bare en av fire mottar arbeidsledighetstrygd.

Det er særlig mannsdominerte yrker som byggebransjen, som har blitt rammet av den økonomiske krisen. Oppsigelser i servicesektoren rammer kvinner og særlig innvandrerkvinner. Som ledd i reform- og innstramningspakken for Hellas, vil man i året som kommer se masseoppsigelser av arbeidstakere i offentlig sektor, noe som ikke minst vil ramme mange kvinnelige ansatte.

For Spanias del er over 5 millioner mennesker, det vil si over 22 prosent av den yrkesaktive befolkningen, nå uten arbeid, hvorav nesten halvparten er langtidsledige. En fjerdedel er tidligere ansatt i bygg- og anleggsbransjen. Sistnevnte gruppe er ofte unge, ufaglærte menn med innvandrerbakgrunn. Arbeidsledigheten blant ungdom mellom 16-25 år overstiger nå 48 prosent og nærmere en tredjedel av dem er innvandrere. Nyutdannede utgjør en økende andel av denne gruppen. Spania er EU-landet med høyest arbeidsløshet etterfulgt av Hellas og Latvia.

Spanske analytikere er samstemte om at den viktigste oppgaven nå er å fortsette reformeringen av arbeidsmarkedet med tanke på å gjøre det mer fleksibelt, mobilt og øke tilgangen for unge og nyutdannede. I den forbindelse blir særlig viktigheten av å redusere størrelsen på kompensasjonen som fastansatte mottar ved oppsigelse og effektivisering av de kollektive lønnsforhandlingene trukket frem. Dagens kollektive forhandlingsystem er en kompleks og lite gjennomsluttelig prosess som involverer både bedriftene, fagforeningene, sentral- og regionalmyndighetene. Spanske økonomer mener at man bør anvende den østerrikske modellen, slik at man får redusert oppsigelseskostnadene samt at lønnsfastsettelsen skjer på bedriftsnivå.

Kombinasjonen av høye utgifter knyttet til lønn og oppsigelser gjør at bedrifter vegrer seg mot nyansettelser og gjør omfattende bruk av midlertidige og kortvarige kontrakter. Dette rammer spesielt den yngre delen av befolkningen som ønsker innpass på arbeidsmarkedet. Denne situasjonen skaper en todeling av arbeidsmarkedet der de som er i fast arbeid har trygge rammer, mens en stadig voksende andel av befolkningen enten er utenfor eller ansettes på midlertidige, kortvarige kontrakter. 30 prosent av de midlertidige kontraktene har en varighet på under 1 måned.

I Portugal ligger arbeidsledigheten for andre kvartal i 2011 på 12,3 prosent og er stigende. De fleste arbeidsledige har lav utdanning (68,6 prosent) i motsetning til de med høy utdanning (11,9 prosent). Det er en overvekt av arbeidsledige menn med lav utdanning (54,4 prosent) og en overvekt av arbeidsledige kvinner med høy utdanning (53,3 prosent). Arbeidsledigheten rammer særlig den yngre generasjonen. 62,7 prosent av borgere mellom 15 og 24 år er å regne som inaktive, og denne aldersgruppen utgjør også flertallet av den inaktive befolkningen i Portugal med 85,5 prosent. Arbeidsledigheten blant ungdom var på 27 prosent og aldersgruppen 55-64 år var på 11,7 prosent. Arbeidsledigheten blant utlendinger bosatt i Portugal er på 21,7 prosent, ned fra 25,2 prosent i første kvartal. Av den utenlandske befolkningen i Portugal er 46,5 prosent mellom 15 og 34 år.

Regjeringen i Portugal arbeider målrettet med å styrke sysselsettingen. Fortrinnsvis har de initiert reformer i arbeidsmarkedslovgivningen, der det skal bli enklere å permittere ansatte og der trygderettighetene til arbeidsledige begrenses. I tillegg er det igangsatt reformtiltak innen rettsvesenet for å gjøre det mer effektivt. Mange bedrifter sliter fordi rettsaker vedrørende manglende innbetaling fra klienter ligger i restanse.

Arbeidsledigheten i Italia ligger per i dag på 8,3 prosent. For unge i alderen 15-24 år er tallet 29,3 prosent, en økning på 10 prosent siden 2007. Det er store variasjoner basert på region og kjønn. 5,2 prosent av arbeidsledigheten i nord mot 13,1 prosent i sør. Den økonomiske krisen skal ha rammet de få vekstområdene i sør spesielt hardt, slik at utsiktene til å skape nye, relevante jobber i sør nå er svært dårlige. Den største fagforeningen CGIL hevder i tillegg at den reelle arbeidsledigheten er på 13 prosent, og at hele 8 millioner italienere reelt sett er arbeidsløse eller undersysselsatte. Visse arbeidsmarkedsreformer er på vei til å bli innført, men det er enighet om behovet for å gjøre mer. Den nye regjeringen vil trolig forsøke å innføre flere tiltak.

I Italia har de siste årenes politikk med store budsjettkutt, økende av privatisering av offentlige tjenester og en utbredt bruk av midlertidige arbeidskontrakter berørt alle lag av det italienske folk, i sær de allerede vanskeligstilte som unge, kvinner, innvandrere, eldre og enslige, spesielt i sør. Dette skaper en rekke sosiale og økonomiske utfordringer for Italia. Nær 9 av 10 italienere oppgir at de er bekymret for fremtiden, opp fra 56 % i 2009. De unges situasjon og fremtidsutsikter er en hovedutfordring, de er markert dårligere enn de var for deres foreldre. Tross Italias vesentlig bedre realøkonomiske utgangspunkt oppgir 56 % at de er bekymret for at Italia følger i fotsporene til Hellas. Det er en viss fremvekst av misfornøyde grupper som Il popolo viola (mer spesifikt rettet mot tidl. statsminister Berlusconi), Indignati og enkelte streiker og markeringer i regi av fagforeningene. Likevel, det fremste spørsmålet i Italia er hvorfor det er så få reaksjoner blant folk. I tillegg er det heller ikke tegn til noen gryende mobilisering i nærmeste fremtid.

Fattigdom og sårbare grupper

I Hellas rammes særlig ungdom hardt av krisen. Unge grekere ser med håpløshet, usikkerhet og frustrasjon på fremtiden i hjemlandet. Mange vurderer muligheten for å jobbe/studere utenfor landets grenser. Athens ambassader opplever stor pågang fra denne målgruppen. I en situasjon der offentlig sektor ikke lenger er avtaker av nyutdannet arbeidskraft, men tvert om preges av ansettelsestopp og nedskjæringer, ser man at unge

nyutdannede igjen orienterer seg mot privat sektor og entreprenørskap. Regjeringen har lagt ut jord for en billig penge til unge som ønsker å satse på jordbruk og har i det hele tatt økt fokus på å skape arbeidsplasser for unge mennesker. Eksempelvis ble det besluttet at 187 mill. euro skal brukes til å skape 56 000 midlertidige, lavt lønnende arbeidsplasser, blant annet i jordbruket. Dessuten fremmes stipendordninger og utviklingsmuligheter for høyt kvalifiserte studenter og lovende unge entreprenører.

Familien er fortsatt den grunnleggende sosiale enheten i det greske samfunnet, og den sterke familiestrukturen har alltid gitt støtte og gjensidig assistanse mellom generasjoner. Det er en viktig verdi for grekerne å gi hjelp til familiemedlemmer i vanskelige tider. Barn bor gjerne hjemme hos foreldrene til de er gift eller har fått jobb. Men den høye arbeidsledigheten og lønnskutt har ført til at den eldre generasjonen i mange tilfeller må forsørge både barn og barnebarn med sin pensjon. Med kutt også i pensjonen, blir familiesamholdet satt ytterligere satt under press og sosial solidaritet blir satt på prøve.

Det fødes få barn i Hellas, noe som gjør at det er færre som deler på ansvaret for å forsørge de eldre familiemedlemmene. Fruktbarheten er på knapt 1,4.

Inntektsforskjellene mellom innbyggerne i Spania har økt i løpet av krisen. Ifølge Eurostats siste tall er Spania det fjerde landet med størst inntektsskjevhet i EU, i tillegg til at over en femtedel av befolkningen lever under fattigdomsgrensen og risikerer sosial ekskludering. Det er flere og flere som faller utenom den sosiale sikkerhetsnettet, ettersom en økende andel av befolkningen er langtidsledig og mister da gradvis sine rettigheter til trygd og andre ytelser (30 prosent får ingen arbeidsledighetstrygd). Over halvparten av spanjolene bruker sine sparepenger for å dekke løpende utgifter. Flere og flere unge utsetter tidspunktet for å flytte ut fra sine foreldre, og en økende andel av de som har flyttet ut flytter hjem igjen da de ikke har råd til å bo på egen hånd.

I dag er det 1,4 millioner spanske hjem der samtlige medlemmer i yrkesaktiv alder er uten jobb, hvilket utgjør 11 prosent av det totale antall husholdninger i Spania.

Ifølge Cáritas Spania-kontor er 30 prosent av dem som søkte om hjelp til å dekke grunnleggende behov som mat, klær og husly i fjor "førstegangskunder". Det er i økende grad spanjoler som henvender seg til Cáritas og antall henvendelser fra innvandrere (som hittil har vært en overrepresentert gruppe) har gått ned fra 60 til 50 prosent det siste året. Dette forholdet ble også påpekt under ambassadens samtale med arbeids- og innvandringsministeriet. Mens innvandrere med ikke-vestlig bakgrunn var gruppen som ble først og hardest rammet av krisen siden de utgjorde en stor andel av arbeidskraften i bygg- og anleggsbransjen, er det nå spanjoler som mister sine jobber og som i økende grad lever under prekære forhold.

En annen konsekvens av en generell nedgang i inntekstnivået er at fødselsraten som allerede er lav går ned. Spanske kvinner føder i gjennomsnitt 1,3 barn mot nesten 2 i Norge.

I likestillingsministeriet er man av den oppfatning at da den internasjonale finanskrisen inntraff i 2008 – med umiddelbare negative konsekvenser i Spania for mannsdominerte sektorer som finansnæringen, byggebransjen og bilbransjen – burde man ha benyttet anledningen til å rette fokus på andre sektorer som eksempelvis helse- og sosialnæringen for på denne måten investere i mer sårbare grupper og skape arbeidsplasser i mer kvinnedominerte yrker. Det ville styrket kvinners posisjon på arbeidsmarkedet, noe som ville lønt seg med tanke på at 50 prosent av den aktive befolkningen er kvinner og man ville skapt muligheter på det sosiale området. I stedet ble det igangsatt kostbare og lite bærekraftige hasteprojekter i de kriserammede næringene – først og fremst i byggebransjen. På kort sikt skapte det arbeidsplasser for de som hadde mistet jobben sin, men det løste ingen problemer på sikt da det ikke ble tatt tak i de strukturelle problemene på arbeidsmarkedet, og de som fikk jobb var kun ansatt på kortvarige kontrakter. Fra et likestillings- og økonomisk perspektiv oppleves dette som "en tapt mulighet".

Ifølge offisielle tall fra 1. kvartal i år er fordelingen av arbeidsledige brutt ned på kjønn som følger: Menn 20,76 prosent og kvinner 21,94 prosent. Når det gjelder tall for yrkesdeltakelse, er andelen lik i aldersgruppen 25-29 år, mens for gruppene over 30 år kan differansen være på opptil 20 punkter. Det skyldes blant annet at en del kvinner velger å holde seg hjemme etter at de har fått barn. Flertallet av deltidsjobber besettes av kvinner (76 prosent), og i lys av stadige kutt i ulike sosiale ytelser/trygdeordninger og generell inntekstreduksjon som følge

av krisen, har en del kvinner gått tilbake til sin tradisjonelle rolle som hjemmeværende for å ta hånd om familiemedlemmer (nær og storfamilie) fordi man ikke har råd til å ansette folk til å gjøre det/plassere medlemmene i hjem. Lønnsforskjellene mellom kvinner og menn er på omtrent 22 prosent, og det antas at de vil øke med tiden siden flere kvinner slutter å jobbe eller blir sagt opp oftere enn menn (deltidsansatte sies opp før heltidsansatte). Det anslås at kvinner står for 30 prosent av den svarte økonomien i Spania (først og fremst innen rengjøringsbransjen), og det antas at andelen har økt under krisen, men for tiden foreligger det ingen pålitelige tall på området.

I Portugal har den økonomiske krisen medført en kraftig reduksjon i personinntekt, samtidig som arbeidsledigheten har økt. Generelt registrerer en at stadig flere familier melder behov for sosialhjelp. Hjelpeorganisasjoner som Cáritas melder at det har vært en betydelig økning i antall nye familiehenvelser om bistand (4600 hittil i år) og at de allerede to måneder før årets slutt er tomme for forsyninger.

Rent statistisk er det fremdeles vanskelig å måle effekten av krisen med henhold til fattigdom og sosiale effekter. Levekårsundersøkelsen fra 2010 bruker data fra våren 2009. Imidlertid kan en si noe om utviklingstrekkene fram til da. Siden 2004 har fattigdomsraten gått ned fra rundt 20 til 18 prosent, særlig gjennom forbedret inntekt for eldre og arbeidstakere med lavest lønnsnivå. Likevel er det en klar sammenheng mellom arbeidsledighet og fattigdom, der 36 prosent av arbeidsledige i 2010 også var regnet som fattige.

Regjeringens finansielle sparetiltak innebærer høyere skatter og reduserte velferdsgoder, noe som har en effekt på familiers inntekt og sysselsettingsnivå. Utdelingen er å realisere de finanspolitiske målene samtidig som en ivaretar de samfunnsgruppene som er hardest rammet av de økonomiske innstramningene. For å redusere krisens sosiale effekt på de mest sårbare gruppene, har regjeringen lansert en sosial nødplan. Den koster 400 mill. euro første året og er rettet inn mot fem hovedgrupper: familier, eldre, funksjonshemmede, frivillige, og sosiale institusjoner. Tiltakene omfatter bl.a. 10 prosent økning i arbeidsledighetstrygden for par med barn, utleie av boliger til priser under markedsnivå, styrke gatekjøkkener slik at to daglige måltider kan deles ut til dem som trenger det, øke utdelingen av basisvarer, styrke den nasjonale nødtelefonen til å omfatte fattigdom og sosial marginalisering, utvikle ordninger for mikrokreditt og insentiver for frivillighetsarbeid, øke antall offentlige barnehager og gamlehjem, og 10 prosent økning i pengestøtten til velferdsinstitusjoner. I forbindelse med statsbudsjettet for 2012 har regjeringen i tillegg foreslått å oppjustere minstepensjon og andre sosiale ytelser i henhold til inflasjonsraten, bedre søknadsvilkår for arbeidsledighetstrygd for unge mennesker, og en 16 prosent økning i budsjettet for sosialhjelp.

Når det gjelder likestillingssituasjonen i Portugal har kvinnene en deltakelse i den portugisiske økonomien på 48,3 prosent, mens mennene har en andel på 59,9 prosent. Arbeidsledigheten er noe høyere for kvinner (12,6 prosent) enn for menn (12,1 prosent), selv om ledigheten blant kvinner har hatt en kraftigere nedgang enn for menn. Lønnsgapet mellom kjønnene ligger på ca. 10 prosent. Portugal har et omfattende regelverk med henhold til likestilling mellom kjønnene og antidiskriminering. En egen likestillingskommisjon arbeider aktivt for å fremme like vilkår mellom kjønnene og et sunt forhold mellom arbeid og fritid. Ordningene for fødselspermisjon tar sikte på en fordeling av permisjonstiden mellom foreldrene.

Italias tall for 2010 viser en relativ fattigdom på 11 prosent, mot 4,6 prosent absolutt fattigdom. Tallene har med stor sannsynlighet økt i takt med krisen det siste året, ikke minst som følge av en rekke offentlige sparetiltak, som i betydelig grad rammer vanskeligstilte familier. 2010 var også et relativt godt år for italiensk økonomi med en vekst på 1,3 prosent. Fattigdom rammer i større grad husholdninger på fem eller flere og er dramatisk høyere i sør, med en relativ fattigdom på 47,3 prosent. En viktig bakgrunn for fattigdommen er den ulike fordelingen av formue; ifølge den største fagforeningen CGIL eier den 1 prosent rikeste andelen av befolkningen 15 prosent av landets private ressurser.

Kvinnene i Italia føler seg fanget mellom husmorrollen og yrkeslivet. Selv om det er stadig flere kvinner som tar universitetsgrad, 26,5 prosent mot 16,8 prosent menn, kommer ikke dette til uttrykk på arbeidsmarkedet, hvor det per i dag bare er 46,1 prosent kvinnelig mot 67,7 prosent mannlig arbeidsdeltagelse. Det er også i denne sammenheng store variasjoner mellom sør og nord, offentlig og privat sektor. I sør er bare 3 av 10 kvinner i arbeid. I offentlig sektor er 45 prosent kvinner blant aldersgruppen 15-44 år mot 24 prosent i privat sektor. Italienske kvinner er også dårlig representert i politikk og ledelse. Totalt kommer Italia på 74. plass av 134 land i Verdens økonomiske forums (WEF) rapport om likestilling i 2010. Men i et konservativt samfunn har det likevel

skjedd enkelte gjennombrudd: For første gang har både den største fagforeningen og arbeidsgiverforeningen kvinnelige ledere. Italia har også innført kvoter for kvinnelig deltakelse i bedriftsstyrer, økende til 33 prosent i 2018. Og selv om Montis nye regjering har en svak kvinneandel, så har de tre kvinnelige ministrene svært tunge posisjoner.

Migrasjon og menneskehandel

Selv om arbeidsledighetstallene for grekerne er høye, er de enda høyere for innvandrerbefolkningen. I to tiår har det vært stor innvandring fra Albania, Romania, Bulgaria og andre land fra tidligere Øst-Europa, og de har ofte tatt jobbene som grekere ikke vil ha: tunge løft i bygningsbransjen, hushjelper og vaskejobber. Med sviktende jobbtilgang og reduserte lønninger vender mange av disse hjem.

IOMs kontor i Hellas rapporterer at handel med mennesker øker som følge av den økonomiske krisen, og situasjonen er verre enn på lenge. Den moderne tids slavehandel skjer blant annet i form av svart arbeid og sexhandel, og kan ramme både kvinner, barn og menn. I tillegg kommer handel med organer, kjøp og salg av nyfødte barn, og til og med egg for kunstig befruktning. IOM oppdager stadig nye former for menneskehandel og mener myndighetene "lukker øynene" for disse utfordringene, da oppmerksomheten er rettet mot helt andre problemer. Den katolske frivillige hjelpeorganisasjonen Caritas driver suppekjøkkenet i Aten, og opplever at behovet for hjelp vokser. Caritas hjelper i hovedsak immigranter, men i de 3-4 siste månedene har organisasjonen erfart at også grekere søker deres hjelp. Caritas rapporterer at ca. 65 prosent av de som oppsøker suppekjøkkenet bor ute på gaten i Aten. Forhutlete uteliggere er et dagligdags syn for den som bor og arbeider i sentrum av landets hovedstad.

En annen hjelpeorganisasjon, Doctors of the World, ble opprinnelig etablert for å hjelpe illegale innvandrere med vaksinasjoner og andre helsetjenester. Også de opplever økt pågang fra grekere etter gratis mat, vaksinasjoner og annen bistand, en økning fra 6 prosent til 30 prosent av henvendelsene det siste året. Dette gjelder særlig eldre mennesker med lave pensjoner, unge arbeidsledige og kronisk syke.

I denne situasjonen av økende nød og fattigdom, stimuleres tross alt frivillig innsats og solidaritet. Nettstedet "boroume.gr" (Vi kan!) er et ferskt initiativ som setter restauranter og andre omsetningssteder for ferskmat i kontakt med organisasjoner og frivillige som daglig distribuerer maten til de som trenger det. Dette er et av flere positive tiltak som er blitt igangsatt for å hjelpe de som er hardest rammet av krisen.

Italia opplever en strøm av velutdannede italienere ut av landet samtidig som det bor fire millioner innvandrere i landet, hvorav omtrent en million er papirløse. Kriminaliseringen av disse har forverret deres situasjon. Den restriktive innvandringspolitikken står i kontrast til Italias behov for mobil arbeidskraft for å sikre fortsatt økonomisk vekst. Utviklingen i Italias egen fødselsrate har over tid medført at dagens 20-åringer bare er halvparten så tallrike som 40-åringene. Italias president Napolitano har derfor uttalt at uten arbeidsinnvandringen ville det italienske samfunnet kollapse. Men samtidig er 70 prosent av personene som henvender seg til offentlige og private velferdsorganisasjoner i dag av utenlandsk opprinnelse, en klar indikasjon på vanskelighetene de møter.

I Portugal har myndighetene rettet mye oppmerksomhet mot menneskehandel, med iverksettelse av to nasjonale handlingsplaner som lenkes opp mot de nasjonale handlingsplanene henholdsvis for likestilling og mot vold i hjemmet. Arbeidet har resultert i en større bevissthet om menneskehandel, der det også tas mer politisk ansvar. Det er utarbeidet ulike handlingsalternativ, og en tar sikte på å bygge kompetanse med henhold til menneskesmuglernes mål (seksuell og arbeidsmessig utnyttelse) og geografiske realiteter. To nylige prosjekter har rettet seg mot menneskesmugling mellom Brasil og EU-land, og beskyttelsen av migrantenes rettigheter, særlig med henhold til utnyttelse og handel.

Narkotika og kriminalitet

Den vanskelige situasjonen mange opplever i Hellas fører til økt forekomst av dype depresjoner, stress og narkotikamisbruk. Det viser en ny rapport publisert av Lancet 10. oktober. Man ser en økning av prostitusjon. Alvorlig voldskriminalitet og annen kriminalitet øker. Rapporterte selvmord var 40 prosent høyere første halvår av 2011 enn samme periode i 2010. Selvmordstatistikken viser at 10 prosent flere begikk selvmord i 2010 sammenlignet med 2009. Antall HIV smittede er estimert til å øke med 50 prosent i inneværende år. Dette delvis

pga økt prostitusjon og narkotikamisbruk. I tillegg kan også nedskjæringer i offentlige opplysningsprogrammer være en medvirkende årsak.

Helsekøene vokser, men på grunn av nedskjæringene i budsjettene til sykehus og helsetjenester er det mangel på personell og ressurser. Samtidig mister Hellas velkvalifisert arbeidskraft og nyutdannende helsearbeidere, da disse tyr til mer lukrative jobber utenlands. Det er særlig spesialister innen medisin som reiser fra landet. Færre har råd til å oppsøke private klinikker da dette medfører høye kostnader. Mange kutter ut privat helseforsikring da slike forsikringer blir stadig dyrere.

Myndighetene i Portugal mener at den økonomiske krisen ikke har hatt noen betydelig innvirkning på narkotikamisbruket. Enkelte behandlings- og oppfølgingstilbud blir nå begrenset som følge av reduserte budsjetter. Det kan medføre at enkelte heroin- og andre misbrukere under behandling får tilbakefall. Ellers er det økende bruk av syntetiske stoffer til fritidsbruk, uten at dette spesifikt kobles til krisen. Generelt ser en økende bruk av narkotikakurerer internt i Portugal og også mellom land i Sør-Amerika/Afrika og Portugal, noe som kan ha sammenheng med redusert personinntekt og økt vilje til å ta risiko.

Opinion og politisk utvikling

Hellas har i hele høst vært rammet av en streikebølge og massive demonstrasjoner i sentrum av de store byene, som reaksjon på regjeringens harde innstrammingstiltak. Greske fagforbund har delvis lammet landet med flere generalstreiker, i protest mot omfattende nye innstrammingstiltak. Omfattende transportstreiker gjør det svært vanskelig for mange å komme seg til og fra jobb. Det gjennomføres også streikeaksjoner blant offentlige ansatte, herunder kortvarige okkupasjoner av departementskontorer. En langvarig renholdsstreik var i flere uker meget merkbar i Aten. Under demonstrasjonene tvinges hoteller, restauranter og butikker i store deler av sentrum i Aten og Thessaloniki til å stenge dørene og går dermed glipp av sårt nødvendige inntekter. Turistnæringen blir også rammet. 2011 sesongen viste en økning i turisme til Hellas, men man frykter nå at sommeren og høstens streiker og demonstrasjoner kan ramme 2012 sesongen negativt.

I Italia tegner media et dystert bilde av de unges situasjon. Frustrasjonene øker i takt med krise og arbeidsledighet, men er et resultat av en gradvis nedprioritering av unges livsvilkår de siste 30 årene. Demonstrasjoner og sammenstøt det siste året, antyder økende misnøye. Stadig offentlige kutt, ny universitetsreform (2010), mangel på offentlige velferdstiltak og utbredt bruk av midlertidige arbeidskontrakter skaper sterke reaksjoner blant de unge, ifølge forskningsinstituttet Demopolis. Flere ser seg nødt til å reise utenlands etter endte studier. Denne hjerneflukten fører til et økonomisk, kulturelt og intellektuelt tap for Italia. Som følge av de vanskelige livsvilkårene blant de unge, er stadig flere nødt til å bo hjemme til langt ute i trettiårene. Dette bidrar til at fødselsraten på 1,4 forblir lav. En opinionsundersøkelse gir følgende talende svar på hvilke institusjoner som er avgjørende for de unges velferd: 5 prosent oppgir politiske partier og fagforeninger, 3 prosent regjeringen og parlamentet, 34 prosent sier ingen, mens 58 prosent oppgir familien.

Voldelige ungdomsgrupper, såkalte Black blocs som stod bak opptøyer i Roma i oktober, utgjør etter sigende ikke en enhetlig gruppe, men er anarkister med ideologiske rotfeste både til det ekstreme høyre og venstre, fra nord som fra sør, uten noen reelle forslag til endring. Mange mener at den kommersielle kulturen har infantilisert og passivisert hele befolkningen. Et urovekkende signal om passiviseringen er de nesten to millioner unge mellom 25 og 35 år (totalt 25,9 prosent av denne aldersgruppen, mot et EU-snitt på 15,7 prosent) som verken er i jobb eller utdanning, såkalte NEETs (Not in Education, Employment or Training). Av disse er 1,1 mill. bosatt i sør, og 1,3 mill. er kvinner.

I Portugal er de fleste interessegrupperingene godt organisert, selv om det også oppstår bevegelser knyttet til bestemte saker. I forbindelse med krisen har det vært holdt flere store streiker, og en ungdomsbevegelse har organisert demonstrasjoner som uttrykk for frustrasjonen over det politiske styret. Generelt har imidlertid befolkningen vist forståelse og utholdenhet mht. tiltakene som regjeringen har iverksatt for å bringe økonomien på fote igjen.

I Spania samlet en gruppe ungdommer seg 15.mai på Puerta del Sol-plassen i sentrum av Madrid i protest mot høy arbeidsledighet og det politiske systemet, og bevegelsen fikk derfor navnet 15. mai-bevegelsen. Mobiliseringen skjedde gjennom ulike sosiale medier, og bevegelsen greide med stor suksess å samle raskt store masser i 60 byer over hele landet – først og fremst dreide det seg om arbeidsledig ungdom, men også

desillusjonerte studenter, pensjonister og folk som hadde mistet jobben sin i løpet av den siste tiden viste sin misnøye ved å samles på ulike torg. Bevegelsen var spontan, uten klart program (det ble tatt opp alt fra politisk korrupsjon til kvinners rettigheter og valglov) og ble gjennomført på fredelig vis. De påfølgende månedene har denne bevegelsen hatt en rekke samlinger i flere spanske byer. Den samler et tidligere passivt segment av det spanske samfunnet som ikke føler seg representert av noe politisk parti eller organisasjon og som føler at den betaler prisen for beslutninger. Den siste tiden har det også vært ukentlige demonstrasjoner i Madrid mot varslede kutt i utdanningssektoren (2 mrd euro) – som innebærer blant annet at 15.000 lærere vil miste jobben sin.

Skrevet av Linn Cecilie Blekkerud, Anne Havnør, Jeanette de Souza Lorvik, David C. Jourdan, Solveig Verheyleweghen, Camilla C. Henriksen og Richard N. Scarborough